

Rapport från

Trångt i hyllan eller ett väl genomtänkt bestånd? – ett seminarium om gallring

Katrineholm 2 april 2009

På seminariewebben <http://trangtihyllan.blogspot.com/> hittar du bland annat program och bilder från dagen.

Madelein Enström från Sveriges depåbibliotek (<http://www.sverigesdepabibliotek.se>) konstaterade att det inte råder någon bokbrist i samhället. I allmänhet är 75 % av beståndet på biblioteken äldre än tio år. Endast 5-10 % är yngre än tre år. Det gamla skymmer det nya!

Madelein ställde en rad frågor att fundera över.

När gallrar vi?

Vad gallrar vi?

Hur införlivar vi nättjänster?

För varje inköp borde två böcker gallras. Vi magasineras slentrianmässigt – magasinet blir en vänthall. Vad placeras i öppna magasin på bibliotek som har det?

Vad sparar vi?

Varför?

För vem?

Vilka bibliotek har bevarandansvar?

Kulturarvet? Vad är det?

Ska biblioteket vara en minnesplats eller mötesplats?

Vem är vi till för och varför?

Biblioteken är bra på förvärv men det är värre med gallringen.

Bibliotekens uppdrag och målgrupper ska synas i medieplaneringen. Viktigt med omvärldsanalys. En bra medieplan ger ett bättre utbud.

Madeleins uppmaning är att våga gallra! Sveriges depåbibliotek tar hand som det som är värt att spara! Det är riskfritt att gallra! Gör upp med invanda tankemönster!

Pernille Schaltz från Köpenhamns centralbibliotek berättade om deras gallringsarbete.

Gallringen är en del i att skapa det nya biblioteket för att attrahera nya besökare. Lån och besökare har under några år gått ner i allmänhet i Danmark. En nationell strategi togs fram för att råda bot på det. Biblioteken har inte längre monopol på kunskap. Böcker är inte dyrt längre och Internet är lättåtkomligt.

Den danska biblioteksstrategin – Från information till kunskap

- Alltid användarperspektiv – inte samling
- Alltid vara där människor är – i den fysiska och digitala världen
- Erbjudna tillgång till information, kunskap, livslånga lärandet i kunskapssamhället via all media
- Främja läsande och läsaktiviteter
- Utveckling av digitala tjänster – användare medverkar
- Omforma det existerande fysiska biblioteket
- Mer aktiviteter kring media och ämnen – folk älskar det
- Biblioteket är ett resurscenter i kunskapssamhällets intellektuella infrastruktur

Framtidens biblioteksscenarioer

- Det personliga biblioteket: digitalt, pc/mobilbaserat
- Universitetsbiblioteket: digitalt och på universitetsintranätet
- Metropolbiblioteket: långa öppettider

Nu har de uppdraget att realisera strategin och skapa det nya biblioteket. Från boktempel till media- och lärandehus. Kulturell och demokratisk mötesplats.

Om vi skulle skapa bibliotek idag, skulle vi skapa biblioteksrummet på samma sätt?

- Böcker ska inte dominera biblioteksrummet
- Fronta mer! Visa litteraturen mer aktivt
- Innehållet är det viktiga, inte formen
- Marknadsföra digitala tjänster mer

Riktlinjer för Köpenhamns bibliotek

- Gallra samlingen – gör plats
- Separera magasin och ”showroom”
- Fronta!
- Marknadsför innehållet
- Färre men mer centrala infopunkter
- Gör plats för aktiviteter och lärande
- Gör plats för ”att hänga”
- Gör en ny entré för biblioteket
- Vi är den sista fria mötesplatsen inomhus

Riktlinjer för Köpenhamns bibliotekarier

- Den digitala bibliotekarien
- Från fokus på administration av samlingen till marknadsföring av samlingen
- Marknadsföra innehållet
- Göra plats för lärande och läsande

Den danska bibliotekslagen ställer krav på bibliotekens bestånd vad gäller medieformer och kvalitet.

Detta gallras vid centralbiblioteket

- Skadad media
- Föråldrad media
- Tryckta versioner där det finns digitala
- Tre år på öppen hylla utan utlån – gallra eller till magasin
- Fem år i magasin utan utlån – gallra
- Lika mycket ut som man köper in

200 000 medier är gallrade, 50 000 står på tur plus 50 000 för årets inköp. Gallringen finns med i verksamhetsplanen.

Gallringen skapade rubriker i media. Omgivningen känner inte till bibliotekssystemet och varför gallring görs. Är diskussionerna kring gallring ”the last spasm of the identity of the librarian” och ett symptom på oenigheten hos oss själva om vad ett bibliotek borde vara år 2009? Varför finns det inte samma passion för digitala tjänster som för böcker? Gallring är en del av ”hela paketet”.

Använd din tid till att marknadsföra samlingen – inte bara att göra den större!

Det är ett faktum att biblioteken lånar ut mer böcker och får fler besökare när vi gallrar. Meningen är inte att ha mycket böcker på hyllorna, det viktiga är att människor läser böcker och använder biblioteket.

På biblioteket i Aalborg, där Pernille arbetade innan hon kom till Köpenhamn, placerade de 90 % av barnbeståndet i magasinet.

Jan-Olof Frank från Bodens bibliotek, <http://www.boden.se/bibliotek>, pratade om problematiken med överfyllda bibliotek.

Han inledde med att konstatera

- Medieplanering är kul!
- Gallra är smärtsamt!
- Vi har det i generna att samla!

En vända och farhåga är att precis när en bok har gallrats kommer den att efterfrågas.

Biblioteken i Norrland inledde ett medieplaneringsarbete 2001. Detta har lett till att medieplanering har blivit en naturlig del i arbetet i Boden.

Tidigare sa de att det inte var deras fel att de hade låga lånesiffror och försökte de skylla på allt möjligt som de ansåg att de inte kunde påverka för att öka utlånet. Men sen bestämde de sig för att titta på vad de kunde påverka istället. Tidigare hade de tillämpat en slumpmässig gallring. Där det var fullt på hyllan, där gallrade man.

En farhåga fanns om att man gallrade sånt som inte efterfrågas skulle biblioteket bli populistiskt. Men besökarna vet bäst vad det behöver och det ska vi tillhandahålla. Det är strategisk medieplanering.

Kulturrådsböcker kan ”sabotera” medieplanering. I Boden exponerar de böckerna ett halvår, därefter avgörs om det ska gallras eller få vara kvar.

I medieplaneringsarbetet använde de sig av Höglund och Klingbergs bok *Strategisk medieplanering för folkbibliotek*. Det var viktigt att få personalen engagerad. Processen är ofta viktigare än resultatet. Personalen delar på ansvaret och har olika områden.

De gjorde statistikuttag och konstaterade vid medieplaneringens start att nyttjandegraden var 1,7. 2002 var den första medieplanen klar, alla hade varit delaktiga. Nu 2009 finns det en biblioteksplan som är ett hjälpmedel för medieplaneringen. Medieplanen är reviderad 6,5 gång. Senaste revisionen var inte så omfattande, därav den halva.

De tar ut gallringslistor över medier som inte varit utlånade på två år och utgår från det. De har på de här åren minskat beståndet från 110 000 till 65 000, ökat nyttjandegraden från 1,7 till 3,7 och förnygrat beståndet, från 71 % som var äldre än 10 år till 51 %.

Biblioteket ska flytta till bättre placerade lokaler i en galleria till hösten. Därför studerar det boken *Butiksbooken: för dig som jobbar inom detaljhandeln*, för få ett nytt tänk på hur biblioteket ska inredas. De kommer att behöva krympa hyllmetrarna från 1 100 till 700. Mer gallring kommer alltså att behövas.

Norrbottens marknadsföringsprojekt där kärnvärdena inspirerande, berikande, paus och möte har tagits fram är till stöd i deras arbete. Biblioteken förmedlar upplevelser och kunskap, det är bara bärarna/formaten som är olika.

E-medier tar ingen plats! Hur medieplanerar man e-medier? var Jan-Olofs avslutande fråga.

Lars Nelde från Katrineholms stadsbibliotek berättade om tankarna med gallringen på deras bibliotek.

Gallringen var en del i bibliotekets omvandling från

- Samlingar till relationer
- Bevarande till behov
- Slutet till öppet
- Defensivt till offensivt

För att uppnå det här kräves bland annat automatisering i form av RFID för att öka självbetjänandegraden.

De har fått bättre plats för nya funktioner (scen och disk), nya möjligheter till skyltning och de håller på att planera för omstöpning av torget där bland annat tidningar och tidskrifter finns.

Gallringen har skett i tre faser. 2006 gallrade de spontant ca 35 %. 2008 gallrade de efter medieplan. Från 2009 gallrar de kontinuerligt. Totalt har ca 40 % av beståndet gallrats.

Varför är det så känsligt med gallring?

- Böcker slänger man inte. De är som troféer.
- Vi är bra på att skapa rutiner för bevarande
- Vi vill behålla tradition och stabilitet

Gallringen i Katrineholm skapade reaktioner i pressen. Lars bemötte det och förhoppningsvis skapades en bättre förståelse.

Hur blev det?

- Besökarna har ökat med 19 %
- Utlånet har ökat med 10 %
- Ny vänner i form av Skatteverket och Försäkringskassan som flyttat in på biblioteket
- Större öppenhet
- Nya förhållningssätt
- Ökad medvetenhet

Ökningarna beror inte helt och hållet på gallringen, det beror också på att lokalerna har omformats.

Hur fortsätter det?

- Ombyggnaden fortsätter
- Nya vänskapsband ska knytas
- Offensivare arbetssätt
- L-4 (Lär genom Lek med Lust till Liv)
- Mediearbete (plan/policy 2009)

Lars avslutade med ett ord till tröst: ”Alla modeller är fel, men några är användbara.” (George box, statistiker/kemist)

Ett besök på Katrineholms bibliotek kan rekommenderas.

Välgallrad hylla på Katrineholms bibliotek.
Karin Vikström, Växjö stadsbibliotek, tog fotot.

Maria Lundqvist
2009-04-14